

Fimmtudaginn 12. febrúar 1998.

Nr. 230/1997. **Ríkisábyrgðasjóður**

(Sveinn Sveinsson hrl.)

gegn

Siglufjarðarkaupstað

(Baldur Guðlaugsson hrl.)

Fyrning. Ábyrgð. Sveitarstjórn.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Pétur Kr. Hafstein, Garðar Gíslason, Guðrún Erlendsdóttir, Hjörtur Torfason og Hrafn Bragason.

Áfrýjandi hefur skotið málinu til Hæstaréttar með stefnu 27. maí 1997. Hann krefst þess, að stefnda verði gert að greiða sér 23.530.159 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. febrúar 1995 til greiðsludags auk málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar á héraðsdómi og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Nokkur ný gögn hafa verið lögð fyrir Hæstarétt. Þeirra á meðal eru bréf Framkvæmdasjóðs Íslands 22. janúar 1998 til lögmanns áfrýjanda og yfirlit frá sjóðnum um uppgreiðsluvirði þeirra lána, sem um er deilt.

I.

Mál þetta er risið af vanskilum á tveimur lánum, sem Framkvæmdasjóður Íslands veitti Dýpkunarfélaginu hf. á Siglufirði árið 1988 vegna kaupa á dýpkunarskipi og dráttarbát ásamt tveimur efnisflutningaprömmum og námu sem næst 46.000.000 krónum í íslenskri mynt eftir gengi á þeim tíma. Höfuðstóll annars lánsins var 620.490,17 bandaríkjadalir og hins 1.047.851,65 vestur-þýsk mörk, og voru þau tryggð með veði í skipunum samkvæmt tveimur veðskuldabréfum til sjóðsins, sem félagið gaf út 21. janúar 1988. Auk þeirrar veðtryggingar tókst ríkissjóður á hendur einfalda ábyrgð gagnvart framkvæmdasjóði á endurgreiðslu lánanna með áritun á skuldabréfin sjálf 28. sama mánaðar. Var þar tekið fram, að um ábyrgðina færi eftir ákvæðum laga nr. 37/1961 um ríkisábyrgðir og reglugerð nr. 43/1967 um ríkisábyrgðir og Ríkisábyrgðasjóð.

Af hálfu ríkissjóðs hafði það verið áskilið, að stefndi tækist á hendur bakábyrgð sem svaraði 1/5 hluta af skuld Dýpkunarfélagsins vegna þessara lána, eins og hún stæði á hverjum tíma. Var þetta gert með hliðsjón af ákvæðum 3. og 4. gr. umræddrar reglugerðar. Í samræmi við þann áskilnað gaf bæjarstjórinn á Siglufirði út yfirlýsingu fyrir hönd bæjarsjóðs 27. janúar 1988 um einfalda ábyrgð kaupstaðarins gagnvart ríkissjóði á þessum hluta lánanna, og er efni hennar rakið í hinum áfrýjaða dómi. Gögn málsins greina ekki frá aðdraganda þeirrar útgáfu að öðru en því, að bæjarstjórinn og stjórnendur Dýpkunarfélagsins hafi sama dag undirritað yfirlýsingu um kvöð á fyrrgreindum eignum þess efnis, að öll veðsetning eignanna umfram það, er fyrrgreind veðskuldabréf næðu til, væri óheimil án samþykkis bæjarráðs Siglufjarðar. Var kvöðin sett í tryggingarskyni og henni þinglýst daginn eftir. Á hinn bóginn liggur fyrir, að samþykki bæjarráðs við ábyrgðarskuldbindingunni var staðfest á fundi þess 28. janúar, þar sem gerð var um málið svofelld bókun: „Bæjarstjóri skýrði frá og lagði fram ábyrgðaryfirlýsingu Siglufjarðarkaupstaðar, dags. 27. 1. 1988, til handa Dýpkunarfélaginu hf., Siglufirði. Ábyrgðin er gagnvart ríkissjóði, sem er fyrsti ábyrgðaraðili, og tekur ábyrgð Siglufjkaupst. til 1/5 af DEM 1.047.851,65 og USD 620.490,17. – Einnig var skýrt frá tryggingum Dýpkunarfélagsins hf. gagnvart bæjarsjóði, sem bæjarráð telur gildar.“ Ætla verður, að þessi samþykkt bæjarráðs hafi síðar hlotið við-eigandi samþykki á fundi bæjarstjórnar.

Svo sem um getur í héraðsdómi, gerðist það síðar á sama ári, að hið veðsetta dýpkunarskip fórst í hafi, og var nýtt skip Dýpkunarfélagsins sett að veði fyrir lánunum í þess stað. Af því tilefni var það áréttað af hálfu stefnda með yfirlýsingu bæjarráðs 28. september 1988, að ábyrgð hans vegna lánanna stæði óbreytt. Jafnframt væri í gildi fyrirvari þess efnis, að hinn nýi dýpkunarprammi yrði ekki veðsettur frekar, nema samþykki stefnda kæmi til.

Eins og rakið er í héraðsdómi, kváðu skuldabréfin á um greiðslu vaxta af lánunum 1. ágúst 1988 og 1. febrúar og 1. ágúst 1989, en fyrsta afborgunin ásamt vöxtum féll í gjalddaga 1. febrúar 1990 og hin næsta 1. ágúst sama ár. Engin greiðsla fór fram á þessum gjalddögum, og svo fór einnig um gjalddagana 1. febrúar og 1. ágúst 1991. Framkvæmdasjóður hófst þó ekki handa um fullnustuaðgerðir á

hendur Dýpkunarfélaginu fyrir en 16. ágúst 1991, þegar lögmaður hans ritaði bæjarfógeta á Siglufirði beiðni um nauðungaruppböð á skipunum til lúkningar skuld félagsins. Í beiðninni var skuldin talin nema samtals 119.883.663,77 krónum í íslenskri mynt að meðtöldum vöxtum og dráttarvöxtum til þess tíma. Var fjárhæðin ekki miðuð við gjaldfellingu á skuldinni fyrir en við útgáfu beiðninnar, þannig að skuldin var reiknuð frá hverjum liðinna gjalddaga og höfuðstól síðari gjalddaga bætt þar við.

Nauðungaruppböð á grundvelli beiðninnar fór fram 17. desember 1992. Varð framkvæmdasjóður kaupandi að skipunum og uppböðsverð samtals 35.700.000 krónur. Sú greiðsla upp í skuldina, sem í því fólst, var umreiknuð til frádráttar við innlausn áfrýjanda á henni með tilliti til vaxta og gengisbreytinga fram að þeim tíma og þá metin á 43.261.374,36 krónur.

Bú Dýpkunarfélagsins hf. var tekið til gjaldprotaskipta skömmu síðar, og lauk skiptum 2. mars 1995, án þess að nokkuð fengist greitt af eftirstöðvum skuldabréfanna. Hafði áfrýjandi þá leyst skuldina til sín fyrir hönd ríkissjóðs með greiðslu til framkvæmdasjóðs 21. desember 1994, svo sem lýst er í hinum áfrýjaða dómi. Var innlausnarfjárhæðin, 117.650.795,75 krónur, reiknuð með vöxtum frá hverjum gjalddaga allan lánstímann, sem þá var runninn út. Um hana og aðrar fjárhæðir er ekki tölulegur ágreiningur milli aðila.

Í málinu krefur áfrýjandi stefnda um 1/5 hluta þessarar fjárhæðar, og var krafan fyrst borin fram með bréfi 13. janúar 1995. Af hálfu stefnda var kröfunni hafnað á þeim grundvelli, að krafa framkvæmdasjóðs á hendur ríkissjóði hefði verið fyrnd, þegar áfrýjandi greiddi hana, og ábyrgð kaupstaðarins því fallin niður. Í málinu er kröfunni einnig mótmælt á þeirri forsendu, að ábyrgð stefnda vegna lánanna hafi verið ógild, þar sem skilyrðum 5. mgr. 89. gr. sveitarstjórnarlaga nr. 8/1986 um tryggingar hennar vegna hafi ekki verið fullnægt. Sú málsástæða var fyrst borin fram á dómþingi í héraði 8. október 1996.

II.

Samkvæmt 5. mgr. 89. gr. sveitarstjórnarlaga getur sveitarstjórn veitt einfalda ábyrgð öðrum aðilum en stofnunum sveitarfélagsins gegn tryggingum, sem hún metur gildar. Sem fyrir segir, liggur hér

fyrir yfirlýsing bæjarstjóra stefnda frá 27. janúar 1988, sem staðfest var á fundi bæjarráðs næsta dag, um einfalda ábyrgð kaupstaðarins gagnvart ríkissjóði á greiðslu tiltekins hluta þeirra lána Dýpkunarfélagsins hf., sem um er deilt, ásamt samþykkt bæjarráðs á fundinum um ábyrgðina og tryggingar hennar vegna. Bera þau gögn öll einkenni lögmætra ákvarðana sveitarfélagsins og benda til, að ábyrgðin hafi stofnast með gildum hætti á grundvelli umrædds lagaákvæðis. Telja verður ljóst, að stefndi hafi einnig álitid eftir afgreiðslu málsins, að svo væri, bæði vegna ítrekunar hans á ábyrgðinni haustið 1988 og svo þess, að engar mótbárur við gildi hennar voru uppi hafðar, fyrr en eftir að mál þetta var komið fyrir dómstóla. Hins vegar heldur hann því nú fram, að fullnægjandi tryggingar vegna ábyrgðarinnar hafi ekki verið teknar, og sé hún því ógild.

Þessa staðhæfingu stefnda verður að meta eftir aðstæðum á þeim tíma, er ábyrgðin var veitt, og hefur hann ekki skýrt þær til neinnar hlítar. Af upplýsingum um kaupverð skipanna og váttryggingarverð þeirra verður ráðið, að verðmæti þeirra hafi verið talið til muna umfram fjárhæð lánanna. Það bann við frekari veðsetningu skipanna, sem stefndi áskildi með fyrrgreindri kvöð, veitti honum ekki beinan forgang umfram aðra lánardrottna félagsins, en engin gögn hafa verið að því leidd, að þau takmörk þessarar tryggingarráðstöfunar hafi verið varhugaverð. Liggur ekkert fyrir um það, hvernig fjárhagsstöðu félagsins eða starfsskilyrðum var háttað. Að öllu þessu virtu verður stefndi ekki talinn hafa sýnt fram á, að lagaskilyrðum til veitingar ábyrgðarinnar hafi ekki verið fullnægt, gagnstætt þeirri fullyrðingu, sem fólst í samþykkt bæjarráðs. Verður þannig að hafna þeirri mótbáru hans, að gild ábyrgð gagnvart ríkissjóði hafi ekki stofnast.

III.

Í veðskuldabréfum Dýpkunarfélagsins hf. var svofellt ákvæði um vanefndir af hálfu skuldunautar: „Ef ekki er staðið í skilum með greiðslur afborgana og vaxta á nákvæmlega réttum gjalddögum, er allt lánið í gjalddaga fallið án nokkurs fyrirvara. Sama gildir, ef veðið rýrnar að mun, lagt er á það löghald, gerð í því aðför, það sett á uppboð, bú lántaka eða ábyrgðarmanns, eins eða fleiri, tekið til gjaldþrotameðferðar eða veðið selt.“ Þótt fyrri málsliður þess hljóði um sjálfkrafa gjaldfellingu lánsins, verður að líta svo á, að skuldar-

eigandi þurfi að öllum jafnaði að sýna í verki, að hann vilji beita þeim rétti, er í ákvæðinu felst, til þess að það verði virkt með þeirri afleiðingu, að öll skuldin sé í gjalddaga fallin. Ber að gæta þess, þegar meta þarf, hvort skuld sé orðin gjaldkræf í skilningi 1. mgr. 5. gr. laga nr. 14/1905 um fyrning skulda og annarra kröfuréttinda, þannig að fyrningarfrestur hefjist, sbr. 2. mgr. sömu greinar, sem hér reynir á.

Af gögnum málsins verður ráðið, að Framkvæmdasjóður Íslands hafi engan reka gert að gjaldfellingu á lánum Dýpkunarfélagsins vegna þeirra vanskila, sem urðu á fyrstu gjalddögum þeirra. Er nægilega sannað, að engin yfirlýsing í þá átt hafi komið fram, fyrr en sjóðurinn leitaði fullnustu á skuldinni með uppboðsbeiðni sinni 16. ágúst 1991. Með vísan til þessa og til ákvæða annars málsliðar 2. mgr. 5. gr. fyrningarlaga ber því að líta svo á, að fyrningarfrestur gagnvart skuldunaut og ríkissjóði á þeim hluta skuldarinnar, sem átt hafði að greiða síðar, hafi í fyrsta lagi byrjað að líða á þeim degi, þar sem skuldin hafi þá verið gjaldfelld.

Beiðni framkvæmdasjóðs um nauðungaruppboð á hendur skuldunaut sleit ekki fyrningu ein sér gagnvart ríkissjóði á þeim greiðslum vaxta og afborgana, sem áður voru fallnar í gjalddaga, sbr. 14. gr. fyrningarlaga. Gerði skuldareigandi ábyrgðarmanni ekki viðvart um uppboðið með þeim hætti, sem um ræðir í þeirri lagagrein. Hins vegar var um að ræða ríkisábyrgð, er lúta átti lögum nr. 37/1961, svo sem getið var á skuldabréfunum. Verður við það að miða, að framkvæmdasjóður hafi gætt þeirra fyrirmæla í 11. gr. reglugerðar nr. 43/1967, er sett var samkvæmt þeim lögum, að tilkynna áfrýjanda um orðin vanskil á skuldabréfunum jafnóðum og ekki síðar en 14 dögum áður en ganga ætti að skuldunautnum. Þessi fyrirmæli reglugerðarinnar lúta að sínu leyti að sama markmiði og 14. gr. fyrningarlaga, og tilkynning um uppboð samkvæmt þeim er jafnframt til þess fallin að knýja fram viðurkenningu viðtakandans á skuldinni, sbr. 6. gr. laganna. Með hliðsjón af því verður að telja, að það hafi nægt framkvæmdasjóði til að slíta fyrningu gagnvart ríkissjóði í þessu tilviki að gegna þeirri tilkynningarskyldu, er á honum hvíldi.

Það leiðir af þessum fyrningarslitum, að krafa framkvæmdasjóðs samkvæmt skuldabréfunum var öll ófyrnd gagnvart ríkissjóði, þegar áfrýjandi innleysti hana 21. desember 1994, en fyrningarfrestur gagnvart stefnda hófst á þeim degi, sbr. 1. mgr. 5. gr. og 4. tl. 3. gr. fyrningarlaga.

Samkvæmt þessu og því, sem fyrr var rakið, verður krafa áfrýjanda í málinu tekin til greina.

Stefndi greiði áfrýjanda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti með þeirri fjárhæð, sem í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð :

Stefndi, Siglufjarðarkaupstaður, greiði áfrýjanda, Ríkisábyrgðasjóði, 23.530.159 krónur ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. febrúar 1995 til greiðsludags.

Stefndi greiði áfrýjanda samtals 800.000 krónur í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Norðurlands vestra 19. mars 1997.

Ár 1997, miðvikudag 19. mars, er dómþing Héraðsdóms Norðurlands vestra háð af Halldóri Halldórssyni héraðsdómara í réttarsal dómsins að Skagfirðingabraut 21, Sauðárkróki, og kveðinn upp dómur í málinu nr. E-31/1996: Ríkisábyrgðasjóður gegn Siglufjarðarkaupstað.

I.

Mál þetta, sem tekið var til dóms að loknum munnlegum flutningi 29. janúar sl., er höfðað af Ríkisábyrgðasjóði, kt. 530269-1679, Hverfisgötu 6, Reykjavík, með stefnu, þingfestri 25. mars 1996, á hendur Siglufjarðarkaupstað, kt. 560269-1969, Gránugötu 24, Siglufirði.

Dómkröfur stefnanda.

Stefnandi krefst þess, að stefndi greiði sér 23.530.159 krónur auk dráttarvaxta samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. febrúar 1995 til greiðsludags. Þá krefst hann málskostnaðar að mati dómsins og að virðisaukaskattur verði lagður ofan á málflutningsþóknun.

Dómkröfur stefnda.

Stefndi krefst aðallega sýknu af öllum kröfum stefnanda og að stefnanda verði gert að greiða málskostnað samkvæmt fram lögðum málskostnaðaræikningi, en til vara, að kröfur stefnanda verði lækkaðar verulega og málskostnaður verði þá látinn falla niður.

II.

Málavextir.

Með heimild í fjárlögum fyrir árið 1987, 6. gr. 9,6, tókst ríkissjóður á hendur einfalda ábyrgð á tveimur lánum, sem Framkvæmdasjóður Íslands

veitti Dýpkunarfélaginu hf. á Siglufirði. Var annað lánið að fjárhæð USD 620.490,17, en andvirði þess í íslenskum krónum 23.083.800 miðað við gengi USD við útgáfu veðskuldabréfsins 21. janúar 1988, þ. e. 37,13 krónur fyrir hvern bandaríkjadollar. Lánið var til fimm ára án endurgreiðslu fyrsta árið, en skyldi síðan endurgreitt með jöfnum afborgunum á árunum 1990 til 1993, 1. febrúar og 1. ágúst á hverju ári. Vextir af láninu voru 1,5% yfir milli-bankavöxtum á dollurum á erlendum gjaldeyrismörkuðum, eins og þeir væru á gjalddögum lánsins miðað við lán til sex mánaða. Gjald dagar vaxta voru 1. febrúar og 1. ágúst ár hvert, hinn fyrsti 1. ágúst 1988.

Hitt lánið var samhljóða láninu, sem getið er hér að framan, nema höfuðstóll þess var í vestur-þýskum mörkum, DEM 1.047.815,65. Gengi vestur-þýska marksins var 21. janúar 1988 21,9867 krónur hvert mark, og jafngiltu bæði lánin því sömu fjárhæð í íslenskum krónum.

Bæði bréfin voru tryggð með 1. veðrétti í dýpkunarskipinu Gretti, sknr. 1896, og dráttarbátnum Hugin, sknr. 11897, ásamt tveimur efnisflutningabátum, merktum FS 225 og FS 226.

Að mati Ríkisábyrgðasjóðs og fjármálaráðherra voru tryggingar þessar ekki fullnægjandi, en skv. 4. gr. reglugerðar nr. 43/1967 má skuld sú, sem veðið á að tryggja, ekki vera hærri en 70% af matsverði eignarinnar. Af þeim sökum var boðin fram ábyrgð bæjarsjóðs Siglufjarðar.

27. janúar 1988 gaf stefndi út ábyrgðaryfirlýsingu, þar sem fram kemur, að Dýpkunarfélagið hf. hafi fengið lán hjá Framkvæmdasjóði Íslands, að fjárhæð DEM 1.1047.851,65 og USD 620.490,17, og muni rfkissjóður Íslands takast á hendur einfalda ábyrgð á skuldinni. Síðan segir: „Til þess að tryggja skaðleysi rfkissjóðs að því marki, sem að neðan greinir, tekst Siglufjarðarkaupstaður hér með á hendur einfalda ábyrgð gagnvart rfkissjóði á 1/5 hluta ofangreindra lána. Nær ábyrgðin til 1/5 hluta skuldarinnar, eins og hún er á hverjum tíma, þ. e. höfuðstóls, vaxta, dráttarvaxta, yfirfærslugjalda, þóknunar og innheimtukostnaðar.“ Þá er þess og getið, að ábyrgðin sé óuppsegjanleg og gildi, uns skuldin sé að fullu greidd.

28. september 1988 gaf stefndi út yfirlýsingu þess efnis, að hin einfalda ábyrgð hans vegna fyrrnefndra lána mætti standa óbreytt, þrátt fyrir það að lánin yrðu færð á nýjan dýpkunarpramma, sem Dýpkunarfélagið hf. hafði samið um kaup á í stað Grettis, sem fórst í hafi.

Lán Dýpkunarfélagsins lentu í vanskilum, og var aldrei greitt af þeim. Hinar veðsettu eignir voru seldar á nauðungaruppbóði 17. desember 1992, og fékk framkvæmdasjóður 43.261.374,36 krónur upp í kröfu sína. Hinn 26. janúar 1993 var bú Dýpkunarfélagsins hf. tekið til gjaldþrotaskipta, og lauk skiptum 2. mars 1995, án þess að nokkuð fengist greitt upp í almennar kröfur.

20. desember 1994 krafði framkvæmdasjóður stefnanda um greiðslu á 117.650.796 krónum vegna ábyrgðar stefnanda á skuldabréfunum, en þá hafði verið dregin frá kröfunni sú fjárhæð, sem úthlutað var vegna nauðungaruppbóðsins. Stefnandi greiddi framkvæmdasjóði kröfuna daginn eftir, en þá var hún sundurliðuð þannig:

Lán nr. R 880285	Afborganir	USD	620.490,17
	Vextir	USD	212.042,81
Verðbætur og yfirfærslukostnaður		USD	12.694,41
	Dráttarvextir	USD	392.178,33
	Samtals	USD	1.237.405,72

Miðað við gengi bandaríks dollars 20. desember 1994, sem var 69,03 krónur hver dollar, var krafan í íslenskum krónum sundurliðuð þannig:

USD 1.237.405,72	jafngildir	ÍKR	85.418.116,85
Frádregið vegna lækkunar dráttarvaxta			-9.305.226,74
V/uppgjors við sölu veðsettra eigna			-43.261.374,36
	Samtals	ÍKR	32.851.515,75

Lán nr. T 880136	Afborganir	DEM	1.047.851,65
	Vextir	DEM	3 65.782,11
Verðbætur og yfirfærslukostnaður		DEM	21.476,14
	Dráttarvextir	DEM	718.305,28
	Samtals	DEM	2.153.415,18

Miðað við gengi þýsks marks 20. desember 1994, sem var 43,89 krónur hvert mark, var krafan í íslenskum krónum sundurliðuð þannig:

DEM 2.153.415,18	jafngildir	ÍKR	94.513.392,25
Frádregið vegna lækkunar dráttarvaxta			-9.714.112,25
	Samtals	ÍKR	84.799.280,00

Krafa framkvæmdasjóðs vegna beggja lánanna var því 20. desember 1994 samtals 117.650.795,75 krónur, og þessa fjárhæð greiddi stefnandi framkvæmdasjóði 21. desember 1994.

Með bréfi, dagsettu 13. janúar 1995, krafði stefnandi stefnda á grundvelli

ábyrgðaryfirlýsingarinnar um 1/5 hluta ofangreindrar fjárhæðar, þ. e. 23.530.159 krónur. Stefndi hefur neitað greiðsluskyldu sinni.

III.

Málsástæður og lagarök stefnanda.

Stefnandi reisir kröfu sína m. a. á því, að stefndi hafi gengið í ábyrgð á lánum, sem Dýpkunarfélagið hf. tók hjá Framkvæmdasjóði Íslands. Ábyrgð stefnanda hafi verið einföld og átt að ná til 1/5 hluta skuldarinnar, eins og hún væri á hverjum tíma. Framkvæmdasjóður hafi kafið stefnanda um greiðslu þeirrar fjárhæðar, sem eftir stóð að loknu nauðungaruppbóði, og þá fjárhæð hafi stefnandi greitt. Stefndi kveðst hafa þurft að leysa veðskuldabréfin til sín á grundvelli ríkisábyrgðarinnar. Þar sem stefndi hafi ábyrgst 1/5 hluta þeirrar kröfu, eigi stefnandi endurkröfurétt á stefnda.

Stefnandi kveðst ekki hafa getað komið kröfu sinni á framfæri við stefnda, fyrr en eftir að hann var af Framkvæmdasjóði Íslands krafinn um greiðslu, þ. e. 20. desember 1994.

Stefnandi mótmælir fullyrðingum stefnda í þá veru, að krafan kunni að vera fyrnd. Fyrningarfrestur byrji ekki að líða, fyrr en krafa verði gjaldkræf, sbr. 1. og 2. mgr. 5. gr., sbr. 4. tl. 3. gr. laga nr. 14/1905. Þar séu settar fram meginreglur um upphaf fyrningarfrests. Skuldbinding stefnda gagnvart stefnanda og krafa stefnanda skv. henni hafi fyrst orðið gjaldkræf, þegar stefnandi fékk kröfu um greiðslu ábyrgðar sinnar 20. desember 1994, og þá hafi fjögurra ára fyrningarfrestur byrjað að líða.

Þá heldur stefnandi því og fram, að krafan fynnist á tíu árum, og í því sambandi skipti ekki máli, hvort um skuldara eða ábyrgðarmenn sé að ræða. Til kröfunnar hafi verið stofnað 21. janúar 1988, en hún síðan gjaldfelld 1. ágúst 1988. Verði hins vegar litið svo á, að fyrningarfrestur kröfunnar hafi byrjað að líða við gjaldfellingu 1. ágúst 1988, hafi fyrningarfresti verið slitið með uppboðsbeiðni Framkvæmdasjóðs Íslands, dags. 16. ágúst 1991, og með kröfufýsingu í þrotabú Dýpkunarfélagsins hf., dags. 14. apríl 1993, en hún barst skiptastjóra búðins 15. apríl 1993.

Að mati stefnanda voru nægar tryggingar fyrir ábyrgð stefnda í veðkvöð þeirri, sem stefndi tók í eignum Dýpkunarfélagsins hf. Bæjarráð Siglufjarðar hafi gert um það sérstaka samþykkt, að það teldi tryggingar þessar gildar. Með þessum hætti hafi skilyrðum 5. mgr. 89. gr. sveitarstjórnarlaga nr. 8/1986 verið fullnægt. Í þessu sambandi verði að horfa til þess, að á þeim degi, sem lánið voru veitt, hafi matsvirði hinna veðsettu eigna verið 11,5 milljónir norskra króna, en lán Framkvæmdasjóðs Íslands hafi ekki numið nema 7,5 milljónum norskra króna. Í raun hafi ábyrgð stefnda verið forsenda þess, að Dýpkunarfélaginu hf. voru veitt þessi lán. Stefndi hafi á síð-

ari stigum, þegar færa þurfti lánin yfir á nýjan dráttarbát, ítrekað ábyrgð sína á láninu. Stefnandi kveðst fallast á með stefnda, að stefndi hafi orðið að krefjast tryggingar fyrir ábyrgð sinni, og hann hafi fengið hana í formi veðkvaðar, sem sé mjög algengt form tryggingar, einkum hjá erlendum lánardrottnum. Að lögum sé þess ekki krafist, að tryggingin sé með einhverjum sérstökum hætti, heldur sé þess einungis krafist, að um tryggingu sé að ræða, og í þessu tilviki hafi til þess bær sveitarstjórn réttilega metið veðkvöðina nægjanlega tryggingu.

Máli sínu til stuðnings vísar stefnandi til samningalaga nr. 7/1936, meginreglna kröfuréttar um fjárskuldbindingar og eðli máls. Einnig vísar hann til fyrningarlaga nr. 14/1905. Kröfu um dráttarvexti styður hann reglum III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987. Kröfu um málskostnað reisir stefnandi á 130. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála og kröfu um virðisaukaskatt á málflutningsþóknun á 10. tl. 3. mgr. 2. gr. laga nr. 50/1988 um virðisaukaskatt.

Málsástæður og lagarök stefnda.

Aðalkröfu sína um sýknu byggir stefndi á því, að 1. ágúst 1992 hafi kröfur framkvæmdasjóðs á hendur ríkissjóði Íslands á grundvelli ábyrgðaryfirlýsinga þeirra, sem ritaðar voru á skuldabréfin, fyrnst. Eftir þann dag hafi framkvæmdasjóður ekki átt neina kröfu á hendur ríkissjóði, sbr. ákvæði 1. gr., 3. gr. og 5. gr. laga nr. 14/1905, og ákvæði skuldabréfanna sjálfra um gjaldfellingu allrar skuldarinnar við fyrstu vanskil, en þau voru 1. ágúst 1988. En ráð sé gert fyrir því í stefnu, að þann dag hafi skuldin gjaldfallið.

Einföld ábyrgð ríkissjóðs og skaðleysi hans að 1/5 hluta hafi verið grundvöllur ábyrgðaryfirlýsingar stefnda. Þegar kröfur á hendur ríkissjóði fyrntust, hafi fullkomnið skaðleysi hans verið tryggt, og þar með hafi ekki átt að reyna á ábyrgð stefnda.

Greiðsla sú, sem fram fór 21. desember 1994, hafi verið án skyldu, og í raun hafi krafan, sem verið var að greiða, verið fallin niður og þar með ógild. Greiðsla þessi verði því algerlega að teljast á ábyrgð þeirra, sem að henni stóðu, en stefnda algerlega óviðkomandi.

Ríkisábyrgðasjóður verði að ákveða fyrir sig, hvort hann telji rétt að greiða fyrnda kröfu, en með því hafi hann ekki endurvakið kröfur á hendur stefnda, sem vegna þeirrar greiðslu yrði að svara til ábyrgðaryfirlýsinga sinna gagnvart ríkissjóði. Hin fyrnda krafa á hendur stefnda verði ekki endurvakin án hans samþykkis. Ábyrgð stefnda hafi ekki náð til skaðleysis á greiðslu fyrndra krafna. Samkvæmt þessu hafi stefnandi alls ekki orðið að leysa til sín veðskuldabréfin, eins og hann gerði.

Að mati stefnda staðfesti stefnandi í stefnu sinni, að krafan hefði verið fyrnd, þegar stefnandi greiddi kröfuna, en af hálfu stefnanda sé lýst yfir því,

að framkvæmdasjóður hafi fyrst krafist greiðslu 20. desember 1994. Stefndi telur einnig, að krafa þessi fýrnist ekki á tíu árum, eins og stefnandi heldur fram, en ákvæði 4. tl. 3. gr. laga nr. 14/1905 eigi ekki við í þessu tilviki.

Stefndi heldur því einnig fram, að uppboðsbeiðni vegna hinna veðsettu eigna og kröfufýsing í þrotabú Dýpkunarfélagsins hf. hafi einungis rofið fyrningu gagnvart hinu gjaldþrota félagi, en hafi ekkert gildi gagnvart honum sjálfum, en eins og fram hefur komið, hafi stefnandi lýst yfir, að hann hafi ekki kafið stefnda um greiðslu fyrr en 20. desember 1994.

Varðandi varakröfu. Stefndi mótmælir heimildum framkvæmdasjóðs til að halda gengistryggingu á láninu langt fram yfir þann dag, sem lánið átti að vera að fullu greitt. Reisir hann þau mótmæli á VII. kafla laga nr. 13/1979, einkum 38.–40. gr., og reglum Seðlabankans, settum á grundvelli 41. gr. laganna. Samkvæmt reglum bankans um notkun gengis frá 1. apríl 1988 skuli, þegar um endurlán á erlendu lánsfé sé að ræða, reikna afborganir og vexti á gildandi greiðsludegi erlendis.

Stefndi bendir einnig á, að Lánasýsla ríkisins hefði átt að huga að þessu, þegar uppgjör fór fram 21. desember 1994, og auk þess sé útreikningur krafanna ekki eins skýr og hann ætti að vera. Því skoraði hann á stefnanda að gera frekari grein fyrir útreikningnum og jafnframt að gera grein fyrir því, á hverju lákkun dáttarvaxta sé byggð. Upphafsdagur dráttarvaxta sé ekki studdur neinum lagatiltvitnunum eða röksemdum. Af þessum sökum telur stefnandi, að komi til þess, að honum verði gert að greiða einhverja fjárhæð í máli þessu, beri sú upphæð ekki dráttarvexti fyrr en við dómsuppsögu.

Stefndi telur einnig, að ábyrgð hans á láninu hafi með vísan til 5. mgr. 89. gr. sveitarstjórnarlaga nr. 8/1986 verið ólögmat. Í þessu tilviki hafi trygging sú, sem þáverandi bæjaryfirvöld mátu gilda, alls ekki verið nein trygging. Ekki sé nægjanlegt, að bókað sé, að tryggingin teljist nægjanleg, heldur verði hún einnig að vera raunveruleg. Hin ætlaða trygging, sem fólst í veðkvöð á eftir 1. veðrétti stefnanda í eignum Dýpkunarfélagsins hf., hafi aldrei getað komið stefnda að neinu gagni. Ef einhverra hluta vegna reyndi á tryggingu stefnanda í eignunum, fengi hann annaðhvort kröfu sína greidda að fullu eða ekki. Ef hann fengi kröfu sína ekki greidda að fullu, væri ekkert eftir af veðinu fyrir stefnda að ganga að. Ef stefnandi fengi hins vegar kröfu sína greidda að fullu, þyrfti ekki að reyna á ábyrgð stefnda. Af þessu verði ekki annað séð en í raun hafi engin trygging falist í þessari veðkvöð. Auk þess hafi ekkert verið því til fyrirstöðu fyrir skuldheimtumenn Dýpkunarfélagsins hf. að gera aðfór í eignunum, sem gengju þá á undan veðkvöð stefnda. Ákvæði 5. mgr. nefndrar 89. gr. hafi verið sett til að tryggja íbúa

sveitarfélaganna fyrir því, að forsvarsmenn þeirra, sem oft væru undir miklum þrýstingi, t. d. vegna atvinnumála, veittu ábyrgðir án þess að huga að tryggingu fyrir þeim.

IV.

Niðurstaða.

Aðilar lýstu því yfir við meðferð málsins, að um tölulegan ágreining væri ekki að ræða á milli þeirra.

Í þinghaldi 8. október sl. bar stefndi fyrir sig þá málsástæðu, að fyrrverandi stjórnendur Siglufjarðarkaupstaðar hefðu brotið gegn skilyrðum 5. mgr. 89. gr. sveitarstjórnarlaga nr. 8/1986, þar sem skilyrði hefði skort fyrir því, að bæjarsjóður Siglufjarðar gæti tekist á hendur einfalda ábyrgð á skuldum Dýpkunarfélagsins hf. Þessa málsástæðu er ekki að finna í greinargerð stefnda. Í þinghaldi 30. október 1996 lagði stefnandi fram yfirlýsingu, þar sem fram kemur, að stefndi hafi haft uppi nýja málsástæðu í þinghaldi 8. október 1996. Málsástæðan sé þess efnis, að skilyrðum 5. mgr. 89. gr. laga nr. 8/1986 hafi ekki verið fullnægt. Í yfirlýsingunni er þessari ástæðu mót-mælt sem rangri, en hins vegar ekki, að hún skuli komast að í málinu. Af hálfu stefnanda var tekið á þessari málsástæðu við munnlegan flutning málsins. Af þeim sökum verður að telja, að málsástæða þessi komist að í málinu, enda voru aðilar sammála um, að málið snerist annars vegar um það, hvort krafan sé fyrnd, og hins vegar, hvort ábyrgðarloforð stefnda hafi verið ólöglegt vegna ákvæða 5. mgr. 89. gr. laga nr. 8/1986.

Fyrir liggur, að fyrsta afborgun vaxta beggja veðskuldabréfanna átti að fara fram 1. ágúst 1988. Þá liggur og fyrir, að aldrei var neitt greitt af veðskuldabréfunum. Í samhljóða texta beggja veðskuldabréfa segir m. a.: „Ef ekki er staðið í skilum með greiðslur afborgana og vaxta á nákvæmlega réttum gjalddögum, er allt lánið í gjalddaga fallið án nokkurs fyrirvara.“ Fyrsti gjalddagi vaxta var, eins og að framan greinir, 1. ágúst 1988, og var hvorki sú né aðrar afborganir greiddar. Af þessu leiðir, að allar afborganir skuldabréfanna féllu samkvæmt efni sínu í gjalddaga þegar á fyrsta vaxta-gjalddaga þeirra.

Með gjaldfellingarákvæðum sem þessum á kröfuhafi samkvæmt skulda-bréfinu í raun ekkert val um það, hvort hann gjaldfellir skuldina samkvæmt bréfinu eða ekki, heldur telst öll skuldin gjaldfelld, nema eitthvað annað sérstakt komi til, sem víki frá ákvæði bréfsins og komi í veg fyrir gjaldfellinguna.

Í ábyrgðaryfirlýsingu stefnda kemur fram, að Dýpkunarfélagið hf. hafi fengið lán hjá Framkvæmdasjóði Íslands skv. tveimur skuldabréfum. Síðar

segir: „... til að tryggja skaðleysi ríkissjóðs að því marki, sem að neðan greinir, tekst Siglufjarðarkaupstaður hér með á hendur einfalda ábyrgð gagnvart ríkissjóði á 1/5 hluta ofangreindra lána. Nær ábyrgðin til 1/5 hluta skuldarinnar, eins og hún er á hverjum tíma, þ. e. höfuðstóls, vaxta, dráttarvaxta, yfirfærslugjalda, þóknunar og innheimtukostnaðar“. Af þessu leiðir, að hér er að ræða um einfalda ábyrgð stefnda gagnvart ríkissjóði, sem verður ekki gjaldkræf á hendur ábyrgðarmanni (stefnda), fyrr en sönnun er fengin fyrir ógjaldfærni aðalskuldara. Í 3. mgr. 5. gr. laga nr. 14/1905 um fyrningu skulda og annarra kröfuréttinda segir svo: „... við útreikning á fyrningarfresti á ábyrgðarkröfu skal ekkert tillit taka til þess, þótt ekki sé hægt að krefja ábyrgðarmann um greiðslu, fyrr en reynst hefur árangurslaust að ná skuldinni inn hjá aðalskuldunaut eða fyrr en eftir undangengna viðörun“. Af þessu leiðir, að ekki skiptir máli, hvort ábyrgð er einföld eða ekki, hvað upphaf fyrningarfrests varðar. Fyrningarfrestur ábyrgðarkröfunnar byrjar að líða þrátt fyrir þetta, enda gert ráð fyrir, að hann verði ekki lengri en fyrningarfrestur aðalkröfunnar, og þar með komið í veg fyrir, að ábyrgðarkrafa fyrnist á eftir aðalkröfu. Verður því ekki fallist á þau rök stefnanda, að ábyrgðarkrafan fyrnist á tíu árum, heldur fyrnist hún á fjórum árum, sbr. 4. tl. 3. gr. laga nr. 14/1905. Með því að skuldin samkvæmt bréfunum féll öll í gjalddaga án uppsagnar, byrjaði fyrningarfrestur gagnvart ábyrgðarmanni að líða þegar við fyrsta greiðslufall. Ekkert hefur komið fram í málinu, sem bendir til þess, að vikið hafi verið frá fortakslausum gjaldfellingarákvæðum bréfanna sjálfra.

Af hálfu stefnanda er því haldið fram, að fyrningu hafi verið slitið með uppboðsbeiðni Framkvæmdasjóðs Íslands, dags. 16. ágúst 1991, og með kröfulýsingu í þrotabú Dýpkunarfélagsins hf., sem barst skiptastjóra 15. apríl 1993. Þá vísar hann og til yfirlýsingar forstöðumanns Ríkisábyrgðasjóðs, forstjóra Framkvæmdasjóðs Íslands á þeim tíma, sem mál þetta varðar, og aðalbókara Framkvæmdasjóðs Íslands þess efnis, að fullt samkomulag hafi verið milli Framkvæmdasjóðs Íslands og Ríkisábyrgðasjóðs um, að greiðslu yrði ekki krafist af ábyrgðaraðila, fyrr en gengið hefði verið að aðalskuldara og sannreynt, að hann gæti ekki greitt skuldina. Ríkisábyrgðasjóður hafi hvorki fyrr né síðar vefengt ábyrgðarskuldbindingu sína.

Með uppboðsbeiðni og kröfulýsingu, sem að framan er getið, var rofinn fyrningarfrestur gagnvart þeim, sem gerðunum var beint gegn. Með þeim varð fyrning hins vegar ekki rofin gagnvart stefnda sem ábyrgðarmanni að skuldinni. Þá liggur ekki fyrir, að fyrningu hafi verið slitið gagnvart stefnda með öðrum hætti.

Sú málástaðða stefnanda, að Ríkisábyrgðasjóður og Framkvæmdasjóður

Íslands hafi alla tíð vitað af skuldinni og ákveðið, að Ríkisábyrgðasjóður greiddi ekki ábyrgðarkröfu sína, fyrr en fullreynt væri með greiðslugetu aðalskuldara, er ekki bindandi fyrir stefnda. Þá skiptir ekki heldur máli um fyrningu, þótt stefndi hafi hugsanlega vitað af kröfunni allan tímann og gert ráð fyrir henni í ársreikningum sínum.

Með hliðsjón af því, sem að framan er rakið, fyrntist krafa Framkvæmdasjóðs Íslands á hendur Ríkisábyrgðasjóði 1. ágúst 1992, og þar með féll niður krafa stefnanda á hendur stefnda. Með því að stefnandi greiddi kröfuna síðar án skyldu, endurvakti það ekki rétt hans til, að stefndi stæði við fyrnda ábyrgðaryfirlýsingu sína, og verður stefndi því þegar af þeirri ástæðu sýknaður af öllum kröfum stefnanda í máli þessu.

Með vísan til 130. gr. laga um meðferð einkamála nr. 91/1991 ber að dæma stefnanda til greiðslu málskostnaðar, sem þykir hæfilega ákveðinn 1.200.000 krónur.

Halldór Halldórsson héraðsdómari kveður upp dóm þennan. Dómsuppsaga hefur dregist vegna anna dómarans, en lögmenn aðila voru sammála dómara um, að ekki væri ástæða til að endurflytja málið vegna þessa dráttar.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Siglufjarðarkaupstaður, er sýknaður af öllum kröfum stefnanda, Ríkisábyrgðasjóðs, í máli þessu.

Stefnandi greiði stefnda 1.200.000 krónur í málskostnað.
